

kitabiyat

Yazar Bilgileri Author(s)

Yüksek Lisans Öğrencisi
Yasin AKKAYA

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Din Sosyolojisi
yasinakkaya14900@gmail.com
ORCID: 0009-0001-4974-4663

Künye Bilgisi / Copyright Information

Mustafa Sarmış, *Din Sosyolojisi Perspektifinden Kur'an'da Toplumsal Çatışma*.

Ankara: Eskiyei Yayınları, 2023.

225 sayfa.

ISBN: 9786257673747.

Anahtar Kelimeler / Keywords

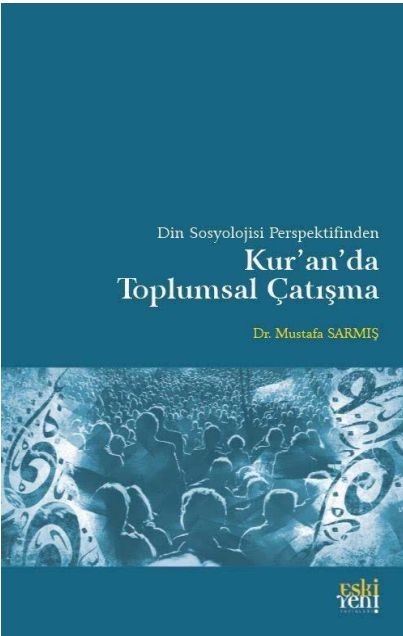
Din Sosyolojisi / Sociology of Religion

Kur'an / Qur'an

Toplum / Society

Çatışma / Conflict

Kitap İncelemesi / Book Review

Makale Tarihleri / History of Article

Geliş Tarihi/Received 14/11/2023

Kabul Tarihi/Accepted 28/12/2023

▪ Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Yasin AKKAYA, "Mustafa Sarmış. *Din Sosyolojisi Perspektifinden Kur'an'da Toplumsal Çatışma*. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2023", *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi*, 1/1 (Aralık 2023), 75-79.

Din sosyolojisi alanında önemle üzerinde durulan başlıca konulardan birisi toplumsal çatışma kavramıdır. Toplumların inşa ve ihyasında önemli bir yer tutan ve Karl Marx gibi düşünürlerin sistemli olarak üzerinde durduğu toplumsal çatışma kavramı üzerine önemli çalışmalar yapılmış ve kuramlar ortaya atılmıştır. Sarmış bu kitapta Kur'an-ı Kerim'in, toplumsal çatışma konusunu nasıl ele aldığını Sosyoloji perspektifinden incelemeyi hedeflerken İslam dininin bu konudaki öğretilerini bilimsel ve akıcı bir üslup kullanarak açıklayıcı bir yaklaşımla okuyucusuna aktarmaktadır. Sarmış'ın çalışmasını Sosyoloji alanında en sık kullanılan yorumlayıcı yöntem ve içerik analizi tekniğini kullanarak ortaya koyduğu görülmektedir. Kaynak yelpazesini geniş tutan Sarmış'ın, birincil kaynakların yanı sıra konuya yabancı düşünürlerin de penceresinden bakarak çeviri kaynaklara da fazlaca yöneldiği görülmektedir. Ancak akademik açıdan birincil kaynak olarak tanınmayan çeviri kaynaklar bu konuda bir dezavantaj olarak vurgulanabilir.

Sarmış, altı bölüme ayırarak incelediği bu çalışmada öncelikle "çatışma, karşıtlık ve farklı olmak" kavramlarına odaklanmaktadır. Sarmış'a göre çatışmaları ortaya çıkaran temel sebep farklılık kavramıdır. Sarmış, kendi içlerinde tam bir aidiyet içerisinde olan grupların diğer gruplara karşı kesin kurallarla saldırımları ve farklı düşüncesinden dolayı saldırıya uğrayan grubun da kendi içersinde aynı aidiyete sahip olması sonucu toplumsal bir çatışmanın ortaya çıktığını vurgulamaktadır (s. 18). Sarmış ayrıca fonksiyonalizm teorisini açıklamakta ve fonksiyonalizmin toplumu bir organizma olarak gören bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre, toplumun devamı için uyum ve ahenk gereklidir. Sarmış, Marx'ın sınıf anlayışını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır ve bu görüşe karşı olan Weber, Turner ve Dahrendorf'un da düşüncelerine değinmektedir (s. 44-45). Yazar, çalışmada çatışma ve farklılık kavramları üzerinden önemli düşünürlerin görüşlerini anlaşılır bir şekilde işlemektedir. Sarmış, dinin insan hayatını şekillendirdiği konusunda dinin insanın maddi ve manevi âlemini etkileyen en önemli olgu olduğunu savunmaktadır. Tracy, Geertz ve Marry Douglas gibi düşünürlerin görüşlerine de değinen Sarmış,

Berger'in dinin insanı tümüyle kuşatan bir düzen olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir (s. 72-79). Weber'in inancın zihniyet değişimi üzerinde etkili olduğu görüşünü delil olarak kullanarak dinin sosyal çatışmaların yol açtığı bölünmeleri onaran bir etken olduğunu ve çatışmaların toplumun değişimine olumlu katkı sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Sarmış dinin zaman zaman bölünmelere, mezhepleşmelere ve gruplaşmalara yol açtığını ve çoğu zaman dünyevi meseleler için kullanıldığını da öne sürmektedir.

Bu çalışmanın ana çıkış noktası çatışma kavramıdır ve çatışmanın iki farklı türü olduğu söylenebilir. Çatışma için birbirine zıt iki durum ya da kişinin var olması gerekmektedir. Sarmış çalışmasında "mümin-Müslüman, gayrimüslim-kâfir" farklılıklarına değinmektedir. Kur'an'a göre gayrimüslimler sosyal açıdan daha hoşgörülü ve anlaşılabilirken, kâfirler ise daha kapalı ve saldırgandır. Müminlerin özellikleri Allah'ın dinine uygun bir yaşam tarzı oluşturma ekseninde belirtilmektedir. Ahiret inancının Müslümanlar ve kâfirler arasındaki ayırıcı bir güç olduğu vurgulanmaktadır (s. 96-97, 117). Müminlerin başına gelen her sıkıntıya imtihan olarak baktıkları ve bu sayede hayata daha sıkı sarıldıkları belirtilir. Allah'ın müminlere yardım edeceği inancı önemli zaferler ve olaylarla desteklenir (s. 110). Kâfirlerin özellikleri olarak kibir ve otoriteyi ellerinde tutmak istemeleri ve İslam'ı kabul etmemeleri üzerinde durulmaktadır. Kible meselesi de önemli bir konudur ve kâfirlerin Kâbe üzerinde baskın olmaları sebebiyle Kudüs'ün önce kible olarak emredilmesi daha sonra ise kiblenin Kâbe olarak emredilmesiyle Müslümanlar ve Yahudilerin ayrılmasının ifade edildiği belirtilmektedir. Çalışmada toplumsal çatışmalara yol açan faktörler incelenirken kâfirlerin çıkarıcı ve yönetici toplum düşüncesine uymamasının iki taraf arasında çatışmalara sebep olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca kâfirlerin inkârlarının bir diğer sebebinin atalarının uyarmamış olması olduğu belirtiliyor (s. 119, 127, 155). Ayrıca Sarmış, beşinci bölümde Müslüman toplumların insanları uyarma görevinin devam ettiğini hatırlatmaktadır. Müminlerin kâfirler tarafından ibadet açısından kısıtlanması haklı bir çatışmaya girmelerine sebep olduğu şeklinde yorumlanırken geleneklere tam bağlılık ve kavmiyetçilik anlayışının putperest Arapların en belirgin

hatası olarak görüldüğü de ifade edilmektedir. Çıkar çatışmaları ve ekonomik çatışmalar da Kur'an'ın bakış açısından sosyolojik perspektifle ele alınmaktadır.

Sarmış, toplumsal çatışmanın gerçekleştirmek istediği değişimi açıklayıcı bir şekilde ele alarak İslam'ın sadece bireyi değil toplumu da düzenlemeye yönelik öğretiler içerdiğini belirtiyor. Dinin topluma yön vermek isteyen bir yöne sahip olduğunu vurguluyor. Ayrıca "toplumun kendisini değiştirmedeği sürece Allah'ın da o toplumu değiştirmeyeceği" hükmü vurgulanırken müminlere de görevleri hatırlatılarak bozulmalara karşı sessiz kalmalarıyla ilgili uyarılarda bulunmaktadır (s. 173). İslam'ın çatışma süreçlerinde nasıl bir yöntem izlediğine dikkat çekilerek Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed'in gönderilme amaçları ve toplumların yapısı arasındaki farklar da örnek gösterilmektedir. Otorite ve gücün çatışmalara ya da onları durdurabilen etkenlere sebep olduğuna değinen Sarmış ayrıca toplumsal çatışmanın uyuşmazlık, otorite, kültürel ve psikolojik farklılıklardan kaynaklandığını ve Kur'an'ın toplumsal çatışmanın yapılmasıyla ilgili genel bir kural ortaya koymadığını da ifade etmektedir. Sosyalist düşünür Marx'ın bilincin hayatı belirlemediği ve proletarya-burjuvazi arasındaki sosyal değerlendirmelere de yer verilerek konunun temellendirilmeye çalışıldığı belirtilmektedir.

Genel olarak bu kitapta Sarmış, Kur'an-ı Kerim'in toplumsal ilişkiler, sosyal eşitsizlik ve sosyal adalet gibi konulara nasıl bir yaklaşım sergilediğini derinlemesine analiz ederek okuyucusuna sunmaktadır. Sarmış toplumsal çatışmanın kaynağını, dinin toplum üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin nasıl yönetildiğini sosyolojik bakış açısından ele almaktadır. Özellikle dördüncü ve beşinci bölümlerde benzer içerikli konulardan bahsedilmiş olsa da genel anlamda açıklayıcı bir bakış açısıyla İslam dininin özellikle Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dönemin üzerinden bir sosyal çatışma konusu ele alınmış olup zaman zaman önceki peygamberlerden de konuyla ilgili özet bilgiler paylaşılmaktadır. Müminlerin toplumsal düzeni sağlaması açısından önemli bilgiler ve mesajlar içermektedir. Sarmış'ın bu çalışmanın temel hedefleri olarak gösterdiği konulara Sosyoloji perspektifinden bakarak değindiği görülmektedir. Fakat

araştırma alanı İslam dini olmakla beraber sadece Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dönem ele alınmış ve günümüz toplumlarının yapısal özelliklerinin dikkate alınmamış olması çalışmanın eksik yanı olarak gösterilebilir. Çalışma ile özdeş birçok akademik ve bireysel çalışma yapılmış olmasına rağmen Sarmış'ın özellikle "Müslüman-mümin, gayrimüslim-kâfir" gibi karşılaştırmalı anlatım biçimi alanına farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Sarmış, bu araştırmasında Kur'an'da yer alan toplumsal çatışmalara değinirken Kur'an-ı Kerim'in nüzul döneminde müminlerin, ayetlerin sosyolojik karşılıklarını nasıl yorumladıklarını özgün bir perspektifle açıklamaya çalışarak kitabı sade ve anlaşılır bir dille ele almaktadır. Ayrıca bu çalışma, önde gelen filozof ve sosyologların sınıfsal çatışma üzerine görüşlerini karşılaştırmalı olarak inceleme fırsatı da sunmaktadır. Din sosyolojisi, İslam dini ve toplumsal çatışma konularında çalışan araştırmacılar ve ilgilenen herkes için kaynak olarak kullanılabilir. Araştırmacılar ve öğrenciler, kitapta sunulan analizlere dayanarak kendi çalışmalarını derinleştirebilirler.

Din sosyolojisi perspektifinden bakılarak Kur'an'da toplumsal çatışma üzerine hazırlanmış bu çalışma İslam felsefesi, toplumsal sınıf çalışmaları gibi benzer alanlarda yeni çalışma konularına da kapı aralamasının yanında tarih alanında toplumsal çatışmanın tarihsel boyutunu irdeleyen araştırmacılar için de bir ilham kaynağı olabilecek özelliktedir. Sarmış'ın toplumsal çatışmanın kültürel ve ideolojik boyutunu kavramaya da olanak sağlayan bu çalışması çeşitli toplumların ve kültürlerin Kur'an'ı nasıl yorumladığı, farklı inanç sistemlerine karşı nasıl durduğu ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal çatışmaları anlamak için kültürel incelemeler yapmak isteyen akademisyenlerin de bakış açılarına bir farklılık getirebileceği düşünülmektedir.